

חייב ובין אי אהותו בעל חייב. וכן בין אי כשבת עשה מלאכה חייב ובין אי ביוה"כ עשה מלאכה חייב!?

אמר לו רבי יהושע: הרי הוא אומר "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה". ודרשינן מהא דכתב "בה" — עד שיודע לו במה חטא!

והוינן בה: ורבי אליעזר — האי "בה" מאי עביד ליה?

ומשנינן: מיבעי ליה לדרוש: פרט למתעסק! שנתכוון למעשה זה ובסוף עשה מעשה אחר. שאינו חייב חטאת.

והוינן בה: מתעסק דמאי? אי דחלבין: כגון י"ט ב שהיו לפניו חתיכות חלב ושומן, והכיר איזו היא חתיכת שומן, ונתכוון לקחת אותה, והסיט מבטו ובלי משים לקח את החלב, ואכלו [בניגוד לשוגג דהיינו שנתכוון לחתיכה זו עצמה אלא שסובר שהיא של שומן], ועריות: כגון שהיו אשתו ואחותו עמו בבית, ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו ולא ידע, ובאה אחותו במקומה [ושוגג היינו שנתכוון לאחותו אלא שסובר שהיא אשתו].

אי אפשר לומר כן! דהא באכילת חלב ובאיסור עריות הוא חייב אפילו במתעסק שבן נהנה?! [הלכך חשיב בכוונה. רש"י

ובגמ' מפרש במה נחלקו רבי יהודה ותנאי דלעיל.

וממשיך רבי יהודה: ותמהני על דברי, האם פטר בה רבי יהושע גם באופן האמור?! שאמנם כך קבלתי מרבתי, שהרי נתכוון לדבר איסור?

ואין להשיב, שעל כרחך רבי יהושע פוטר גם בכי האי גוונא, כי אם נאמר שהוא מחייב, אם כן, למה נאמר "אשר חטא בה", שמשמע דוקא אם נתכוון לאותו חטא שעשאו?

שהרי יש לומר שבא הכתוב לומר — פרט למתעסק בהיתירא, שלא נתכוון לעשות כלל דבר איסור, וכגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. אבל, כאשר התכוון לעשות [בשוגג] מלאכה האסורה הרי אעפ"י שבסוף עשה מלאכה אחרת, הרי הוא חייב חטאת [עפ"י הערוך לנר ורש"י וחשק שלמה בדעת רש"י ותו"].

גמרא:

תניא: אמר רבי אליעזר: מה נפשך יש לו להתחייב בחטאת כשאינו יודע אם אכל חלב או נותר, וכן בכל הנך דמתניתין: שהרי בין אי חלב אכל הוא חייב חטאת, ובין אי נותר אכל הוא חייב. וכן בין אי אשתו נדה בעל

יודע איזו מלאכה עשה, שלא יתחייב חטאת לרבי יהושע, אף על פי שאינם חלוקים לחטאות, הואיל ומכל מקום הם חלוקים בשמותם]. אולם הערוך לנר כתב, שדברי רש"י אלו, אינם קיימים לפי מסקנת הסוגיא.

לענין ידיעת החטא, [שבדין ידיעת החטא נתחדש, שהוא צריך לידע באיזה אופן מאופני החטא שגג], אף על פי שאינם מחולקים לענין חטאות, להתחייב שתיים בהעלם אחד. [ועיי"ש שרצה להוכיח מדברי רש"י אלו, שגם כאשר עשה מלאכה בשגגת שבת וזדון מלאכות, ואינו

סנהדרין סב, ב, ד"ה [שכן⁽²⁷⁾].

לא נאמר הפטור דמתעסק, שהרי אילו הושיט ידו להתחמם בגיזי חולין, ונתחמם בגיזי עולה, הרי הוא מביא אשם מעילות, אף על פי שהוא מתעסק, ולכאורה קשה, הרי באופן זה שהוא נהנה, הרי הוא מתחייב גם בחטאת, וכמו בחלבים ועריות. אולם לפי הנ"ל יש ליישב, שבמעילה אין עיקר האיסור מצד ההנאה, אלא יסוד האיסור הוא משום גזילת ההקדש, וההנאה היא רק אופן כיצד לגזול את רשות ההקדש, [עיין ברכת שמואל קדושין כ] בשם הגר"ח].

ויש מן האחרונים שכתבו, ששאר הנאות, מלבד הנאת אכילה ועריות, אינם נחשבות להנאה לענין זה, יעויין שו"ת רעק"א [א ח] ואחיעזר [ג נו א].

עוד חידשו האחרונים, שבאותם איסורים שאין בהם מעשה כלל, אין בהם פטור משום מתעסק, [וכמו שנתבאר לענין חלבים ועריות, שמתעם זה יש לחייב בהם המתעסק], כמו באיסור בל יראה ובל ימצא, שאף על פי שלא ידע שיש בביתו חמץ, שהוא חשוב כמתעסק, [על כל פנים לפי שיטת התוס', כמו שיבואר בהערה הבאה אי"ה], מכל מקום אינו פטור משום כך, אלא הרי הוא כעובר בשגגה, כן כתב המקור חיים [תלא פתיחה א]. וכדבריו כתב החזו"א שם, לענין איסור כניסה למקדש בטומאה, שאין בו פטור משום מתעסק, הואיל ועיקר האיסור הוא במציאות הטומאה במקדש, ולא בעצם מעשה הכניסה, ויישב בזה קושית הגרע"ק איגר בתשובותיו שם.

אולם בעיקר הדבר, מדברי התוס' בסנהדרין [סב ב ד"ה להגביה] שכתבו [בתירוץ אחד], שגם לענין מלאכת שבת, שייך לחייב מתעסק באופן שהיתה לו הנאה מן המלאכה, [אלא שלמעשה הוא פטור מצד "מלאכת מחשבת"], ומבואר מזה, שאף על פי שאין ההנאה מעיקר האיסור, [שהרי יתכן חילול שבת גם בלא הנאה], מכל מקום יש לחייב משום כך את המתעסק. ועיין

27. האתוון דאורייתא [כד] מבאר גדר הדבר, שיסוד הפטור של מתעסק הוא, שמאחר והפעולה לא נעשתה מתוך כונה תחילה, איננה מתייחסת אל האדם העושה, והרי היא כאילו נעשית מאליה, ולכן הוא פטור מחטאת, אולם זהו דוקא בכל איסורי התורה, שגדר האיסור הוא בעשית המעשה, שבזה אפשר לפטרו מקרבן על ידי מה שאין המעשה מתייחס אליו, מה שאין כן בחלבים ועריות, שיסוד האיסור הוא ההנאה שיש לו מן העבירה, ולכן מאחר שסוף סוף היה לו הנאה מן האיסור, הרי נמצא שחטא בשוגג.

וכעין זה כתב החזו"א [הוריות טו ט], והוסיף להוכיח כן, שהרי מצאנו לענין מאכלות אסורות, שאפילו כאשר לא עשה האדם האוכל פעולה כלל, אלא תחב לו חבירו לתוך בית בליעתו לרצונו, הרי הוא חייב, וכמו כן בעריות, אם הביאוהו על הערה לרצונו, הרי הוא חייב, הרי לנו, שאין צורת האיסור בעשייתו ובפעולתו, אלא בזה שהוא נהנה מן האיסור, מה שאין כן בשאר איסורי התורה, שאינו חייב באופנים אלו, ולמשל לענין שחוטאי חרץ, אם יטול אחר את ידו, וישחוט עמה, לא יתחייב אלא אותו שנטל את ידו. ובקהלות יעקב [שבת לה] הטעים הדבר, שאמנם כדי לחייב בקרבן, נאמר תנאי שיהיה נעשה האיסור על ידי מעשה דוקא, [וכמו שלמדנו לעיל לענין פסח וחטאת, שאין בהם חיוב קרבן, הואיל ואינו עובר על האיסור בעשית מעשה], מכל מקום ההנאה עצמה מחשיבה כאילו עשה מעשה, וכמו שלמדנו בבבא קמא [לב] לענין חיוב האשה בקרבן, אף על פי שאינה עושה מעשה כלל.

ולפי דרך זה נמצא, שבשאר איסורי תורה, שאין יסוד איסורם מצד ההנאה, אזי אפילו כשיעשה אותם באופן שיהיה בהם הנאה, לא נחייב בהם המתעסק, וכמו שיבואר לפנינו אי"ה. ולמדנו בפסחים [לג], שבדין קרבן מעילה,

ומתצינן: אלא, מתעסק בשבת דפטור —
הוא המתעסק הנלמד מ"בה" (28)

דאמר רב נחמן אמר שמואל: המתעסק
בחלבים ועריות חייב — שכן נהנה. מתעסק

סבור שדבר זה תלוש הוא, וחתכו, ונמצא מחובר, אין זה מתעסק אלא שוגג, שהרי באמת נתכוון לחתוך דבר זה, אלא שהיה סבור שהוא תלוש, [עייין רש"י יט ב ד"ה מתעסק בחלבים, ולעיל ב א ד"ה ועל לא הודע, ושבועות יט א ד"ה פרט]. וכן מבאר הלחם משנה בדעת הרמב"ם [שבת א י].

אבל לדעת התוס', כשנתכוון לחתוך תלוש, ונמצא שהוא מחובר, גם זה בכלל מתעסק, וכמו שיתבאר, ושוגג הוא באופן שהיה יודע שזהו חלב הכליות, אלא שהיה סבור שהוא היתר.

והשיטמ"ק [א] הקשה בדברי שמואל, שמוזה שהוצרך ליתן טעם לפטור מתעסק בשבת משום "מלאכת מחשבת", הרי נשמע מכך, שבכל התורה איננו פוטרם מתעסק, [שאלו היה המתעסק פטור בכל התורה, לא היינו צריכים דרשה מיוחדת לענין שבת], ואם כן, מדוע הוצרך לחייב המתעסק בחלבים ועריות, מטעם "שכן נהנה", והרי בכל התורה אין מקור כלל לפטור.

ותירץ בשם התוס', שדין מתעסק הנאמר בכל התורה, הוא דוקא כשנתכוון להיתר, כגון שנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר אחר, או שנמצא מחובר, [וכנ"ל בדעת התוס'], אבל כאשר נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, ששניהם איסור, אין לפטרו מצד הדין הכללי של מתעסק, הנלמד מ"בה", [על כל פנים לדעת רבי אליעזר במשנתנו], ועל ציור זה הוצרכנו לדרוש "מלאכת מחשבת" הנאמר בשבת, שהוא פטור, וכמו כן, פטור זה הנלמד מן "מלאכת מחשבת", אינו שייך אלא כאשר נתכוון לדבר זה ועלה בידו דבר אחר, שלא נתקיימה מחשבתו, וכמו הציור הנ"ל, אבל כאשר נתכוון לחתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר,

בקהלות יעקב מה שכתב לבאר לפי דעת התוס'. ועייין עוד בדברי הר"ן [ר"ה ד ב], לענין המתעסק באכילת מצה, האם יצא ידי חובת המצוה, אף על פי שלא כיון לה, הואיל ונהנה.

28. לפי פירוש רש"י, הגירסא היא, "אלא מתעסק בשבת", ותירוצו הוא על קושית הגמרא, שרבי אליעזר באמת דורש מ"בה", לפטור מתעסק בשבת, ואחר כך מפרשת הגמרא, מהו האופן של מתעסק בשבת שפטור, שנחלקו אב"י ורבא בדבר.

והוסיף רש"י לבאר, שרבי אליעזר אינו דורש "מלאכת מחשבת" לפטור מתעסק, שהרי לדעתו דין זה נלמד מ"בה", שהוא פטור בכל התורה, ושמואל שדרש כן מן הפסוק "מלאכת מחשבת", משום שהוא סובר כרבי יהושע, הדורש מ"בה", להצריך ידיעת החטא, ואם כן אינו מיותר לפטור מתעסק, ויש גם כן נפקא מינה לדינא, מהיכן נדרש דין זה, וכמו שנלמד בע"ה לקמן. ולקמן בהערה 38 יתבאר בע"ה, שלפי מסקנת הסוגיא, דברי שמואל מתיישבים לדעת הכל.

אבל לפי דעת התוס', הגירסא היא, "ואי מתעסק בשבת", וזהו המשך הקושיא, כלומר, שכדי לפטור מתעסק בשבת, אין צורך לדרוש מ"בה", שהרי כבר נדרש כן מן הפסוק "מלאכת מחשבת", ועל זה תירצה הגמרא, שישנם באמת שני אופנים שונים של מתעסק, וכמו שיבואר לפנינו אי"ה, ולכן אנו נצרכים לשני דרשות.

ושיטת רש"י היא, שכל דין מתעסק הוא דוקא באופן שנתכוון לדבר אחד ועלה בידו דבר אחר, וכמו נתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר, או שהיו לפניו חלב ושומן, ונטל החלב בידו, כסבור שהוא נוטל את השומן, שבאופנים אלו לא נתקיימה מחשבתו כלל, אבל כשהיה

בשבת — פטור! (29) מאי טעמא? "מלאכת מחשבת" אסרה תורה בשבת, דהיינו שחשב ונתכוון למלאכה זו עצמה⁽³⁰⁾. [אבל רבי אליעזר לא סבר האי דרשא דרב נחמן ד"מלאכת מחשבת" אלא יליף לה מ"בה". ולא הביאה הגמרא הא דרב נחמן אלא משום דהוא אמר בהדיא דמתעסק בשבת פטור. רש"י בע"א].

ומבארין באיזה אופן הוא נחשב למתעסק בשבת:

לרבא, משכחת לה: כגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר.

לאביי, משכחת לה: כגון שנתכוון להנביח את התלוש וחתך את המחובר.

בשאר איסורים, אבל לענין שבת מודה הוא שאינו אסור מן התורה. ואם כן, מדוע אנו נצרכים לדרוש מ"בה" לפטור המתעסק, והלא אינו חמור יותר מאינו מתכוון.

ותירץ, שמצד אחד יש סברא להחמיר במתעסק מאינו מתכוון, שבדבר שאינו מתכוון, לא היתה כונתו על עשית הדבר כלל, וכמו בגרירת מטה שנעשה על ידי זה חריץ, שכונתו היתה על הגרירה ולא על עשית החריץ, מה שאין כן במתעסק, שכונתו באמת היתה על חתיכת הדבר, אלא שהיה סבור שהוא תלוש, ונמצא מחובר. [אבל מצד שני יש גם כן סברא להיפך, שבמתעסק לא העלה על דעתו כלל שיש צד איסור בדבר, מה שאין כן בדבר שאינו מתכוון, שהיה יודע שיתכן שיהיה נעשה חריץ על ידי גרירתו, עיין ערוך לנר לקמן [כ א].

30. הגרע"ק איגר [א ח] כתב לחדש, שיש חילוק בין המתעסק בשאר איסורים [שנלמד פטורו מ"בה"], ובין המתעסק בשבת [שפטור משום "מלאכת מחשבת"], שלענין שאר איסורי תורה, כל פטורו הוא רק מחיוב חטאת, אבל מכל מקום נחשב שעשה איסור מן התורה [אם כי עשה שלא מדעתו], אבל לענין שבת, אין זה נחשב לאיסור כלל מן התורה, אבל מדרבנן גם בזה יש איסור. ונפקא מינה מנידון זה, לענין הרואה אחר שעומד לעשות איסור במתעסק,

אינו נפטור משום "מלאכת מחשבת", שהרי סוף סוף נתקיימה מחשבתו, וכל פטורו הוא מהדין הכללי שנלמד מ"בה", ומעתה, מה שהוצרכנו לחייב המתעסק בחלבים ועריות משום "שכן נהנה", הוא באופן שנתכוון להיתר ונמצא שהוא איסור, כגון שהיה סבור שהוא שומן ונמצא חלב, שהוא פטור הנאמר בכל דיני התורה, ובשבת הוצרכנו ללימוד נוסף, כדי לפטור באופן שנתכוון לאיסור, אבל לא נתקיימה מחשבתו, וכנ"ל. וכן כתבו התוס' בסנהדרין [סב ב], ובשבעות [יט א].

29. כבר נתבאר בהערה הקודמת דעת התוס' בזה. והקשה הפני יהושע [שבת עב ב], למה לא תירצה הגמרא, שמ"בה" נלמד לפטור המתעסק בשחטי חוץ, וכגון שהיה סבור שהיא בהמת חולין, ושחטה בחוץ, ונמצא שהיא של קדש, עיין תוס' סנהדרין שם ד"ה רישא, ובמהרש"א, שהוא פטור הואיל ואינו נהנה. ותירץ, שמאחר ומפרשה זו אנו דורשים לענין איסורי שבת, וכמו שלמדנו בשבת [ע]. לכן טרחנו להעמיד גם מיעוט זה של "בה", לענין איסורי שבת, אף שלפי האמת נלמד משם גם לשאר איסורים שבתורה. ועיין אחיעזר [ג נו ז]. והמגיני שלמה [שבת עה] הקשה, ממה שכתבו התוס' לקמן [כ], שאפילו לרבי יהודה האוסר מן התורה דבר שאינו מתכוון, זהו דוקא

ומקצת עשה למחר.

תניא: אמר להן רבי יוסי: דקדקתם אחרי! כלומר נצחתם אותי!

ומבארין: **מאי אמרי ליה** חכמים איזה תשובה השיבו לו, עד דאמר להו רבי יוסי: דקדקתם אחרי?!

הכי אמרי ליה: הגביה חפץ בין השמשות שבין שבת ליוה"כ והוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים באופן שהיה החפץ מונח בקצה רה"י סמוך לרה"ר — מהו? דהשתא נעשית המלאכה ברגע אחד ולא יתכן לומר שאת מקצתה הוא עשה היום ומקצתה למחר אלא או כולה נעשתה היום או כולה למחר. ואם כן, הרי אפשר דבכי האי גוונא פליגי

דאיתמר: נתכוון להגביה את התלוש שנפל לתוך ערוגת הירק וחתך את המחובר — פטור. **מאי טעמא?** דהא לא איכוון לשום חתיכה אלא להגביה והוי ליה מתעסק⁽³¹⁾.

אבל נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פליגי בה אביי ורבא.

אביי אמר: חייב, דהא איכוון לשום חתיכה.

רבא אמר: פטור, דהא לא איכוון לחתיכה דאיכורא אלא לחתיכת תלוש, שהוא היתר⁽³²⁾.

שנינו במשנה: **אמר רבי יוסי לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות שהוא פטור, שאני אומר:** מקצת מלאכה עשה היום

בשבת [עב], ואם כן יש להוכיח, שכאשר נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, שכונתו היתה לחתיכה של איסור, שיש לחייבו אפילו לרבא.

והנה, אמנם אין להוכיח מזה, שרבא פוסק כרבי אליעזר, שהרי יש להעמיד דברי רבא, כששניהם ממין אחד, שבוזה מודה רבי יהושע שהוא חייב, ודוקא בשחורות ולבנות פוטר משום מתעסק, וכן מבואר בדברי הרמב"ם [שבת א ח"ן], אבל על כל פנים נמצאנו למדים, שאביי ורבא נחלקו על שמואל, הפוטר משום "מלאכת מחשבת", שהרי מפורש לקמן בגמרא, שלפי טעמו של שמואל, יש לפטור, גם כשנתכוון למחובר זה וחתך מחובר אחר, וכן כתב רש"י לקמן בפירושו, שיש מחלוקת ביניהם. אולם לדעת התוס', רבא מדבר, דוקא כשנתכוון לחתוך התלוש ונמצא מחובר, ומודה הוא לשמואל, שכאשר נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, שהוא פטור משום "מלאכת מחשבת".

שבשאר איסורים, הרי הוא צריך להפרישו מכך, כדי שלא יחטא בשגגה, מה שאין כן בשבת, שאין זה נחשב לחטא כלל על כל פנים מן התורה.

אולם האור שמח [גירושין א יז] כתב להוכיח מדברי הרמב"ם [איס"ב א יב], שגם בשאר איסורים אין בזה חטא כלל.

31. כתב הערוך לנר, שבצירור זה, אפילו נתכוון להגביה תלוש, ונמצא שחתך מחובר, מודה הרמב"ם להתוס' שפטור, מאחר שלא היתה כונה לחתיכה כלל, ועיי"ש שיישב בזה את דברי הרמב"ם [שגגות ב ז, ז יא]. אולם מדברי רש"י בשבת [עב ב ד"ה נתכוון להגביה] נראה, שדוקא כאשר נתכוון להגביה תלוש זה וחתך מחובר אחר, אבל כשנמצא שחתך מחובר, חייב.

32. כבר נתבאר, שלפי דעת רש"י, דיבר רבא, באופן שנתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר, ופטורו משום "בה", וכמו שכתב רש"י

דמחייב ואפילו אין בה שיעור מלאכה שלימה. ואם כן, רבי אליעזר דמתניתין, דמחייב חטאת אפילו כשאינו יודע על איזה חטא עבר, סובר דהעושה מלאכה בין השמשות חייב חטאת ממה נפשך, שהרי בין אם גמר המלאכה היה בשבת ובין אם היה ביוה"כ הוא חייב. ומדוע אמר רבי יוסי דלא נחלקו בבין השמשות?

דתנן: רבי אליעזר אומר: האורג שלשה חוטין בתחלה בתחלת אריגת הבד או שמוסיף חוט אחד בלבד על האריג, על הבד שהיה כבר ארוג במקצת — חייב. הרי שרבי אליעזר מחייב על גמר מלאכה בלבד, אעפ"י שאין בה שיעור.

ומתריצין: **אמר רב יוסף: רבי יוסי אליבא דרבי אליעזר הכי מתני: רבי אליעזר אומר: האורג שלשה חוטין בתחלה, והמוסיף באריגה שנים על האריג — חייב. שאין הטעם של רבי אליעזר משום גמר מלאכה**

רבי אליעזר ורבי יהושע בעושה מלאכה בין השמשות, שבין שבת ליום הכפורים, ומדוע אמרת שלא נחלקו בבין השמשות?!⁽³³⁾

ועל זה אמר להו: **דקדקתם אחרי!**

ומקשינן: **ונימא להו רבי יוסי לחכמים: גם בזה אפשר שמקצת הנבחה היתה מחיום ומקצתה למחר, שהרי בכל עשיית דבר יש שהיה מועטת?**

ומתריצין: **הכי נמי קאמר להו: דקדקתם אחרי וחשבתם לנצח אותי, ולא העליתם בידכם כלום! שהרי כאמור גם בזה יתכן שמקצתה תיעשה היום ומקצתה למחר⁽³⁴⁾.**

ומקשינן: **ולרבי יוסי, הרי אפילו באופן שנעשתה מקצת המלאכה היום ומקצתה למחר, יש לחייב אליבא דרבי אליעזר על גמר המלאכה ביום השני. שהרי גמר המלאכה, לרבי אליעזר, הא שמענא ליה**

הסדן היתה בשבת, הרי הוא חייב חטאת, שההכאה היא עצם המלאכה, וההגבהה אינה אלא הכשר לעשית המלאכה, והרי בהכאה עצמה לא יתכן לומר שמקצתה נעשית בשבת ומקצתה ביום הכפורים, הואיל ואין לה משך זמן כלל, אולם רבי יוסי השיב להם, שלדעתו ההגבהה אף היא נחשבת לחלק מן המלאכה, ושוב יתכן שהגביה בשבת והכה על הסדן ביום הכפורים, ובאופן זה אינו מחייב בחטאת, לפי דעתו. ופירוש זה הובא גם כן ברבינו גרשום.

34. **המצפה איתן מבאר המשא ומתן שהיה ביניהם. שהנה בשבת [לד ב] למדנו, שנחלקו התנאים בשיעור בין השמשות, שרבי יהודה הוא כשלשת רבעי מיל, ולרבי יוסי הוא כהרף**

33. **רש"י מפרש, שהיה האדם עומד ברשות הרבים, והחפץ נמצא ברשות היחיד סמוך אליו, ומיד כשמוציאו לרשות הרבים, [אפילו קודם שהניחו לארץ], הרי הוא מתחייב משום הוצאה, [כמבואר בשבת ג] שהנחת גופו כהנחת חפץ, עיי"ש], ונמצא שמלאכת ההוצאה נעשית בלא שהות כמעט. וכתב השאגת אריה [ע], שלכאורה יהיה מברייתא זו קושיא על פרס [לעיל יד], הסובר, שאין איסור הוצאה נוהג ביום הכפורים, שהרי כאן מפורש, שכאשר הוציא בבין השמשות שבין שבת ויום הכפורים, ודאי הוא שעשה איסור חטאת, ועיי"ש.**

אבל השיטמ"ק [ה] מפרש, שהנידון הוא על מלאכת מכה בפטיש, ודעת חכמים היא, שאפילו אם הגביה את הקורנס בחול, מאחר וההכאה על

מהם בשוגג ואינו יודע איזה אכל. או ספק חטא ספק לא חטא שהיו לפניו חלב ושומן ואכל אחד מהם ואינו יודע איזה — מביא אשם תלוי!

ומסקינן לראיה: מאן שמענא ליה דאמר חטא ואין ידוע במאי חטא מביא אשם תלוי? רבי שמעון הוא. וקא תני: ספק חטא ספק לא חטא — מביא אשם תלוי! שמע מינה, פטורא ליה לרבי שמעון: ספק חטא ספק לא חטא מביא אשם תלוי.

שנינו במשנה: רבי שמעון ורבי שמעון שזורי אומרים: לא נחלקו... אם כן מה תלמוד לומר "אשר חטא" — פרט למתעסק!

אמר רב נחמן אמר שמואל: מתעסק בחלבים ועריות חייב, שכן נהנה. מתעסק בשבת פטור! מאי טעמא? מלאכת מחשבת אסרה תורה.

אמר ליה רבא לרב נחמן: והא תינקות כדמפרש להלן, דבי מתעסק דמי. ותנן: מי שהיו לו שני תינקות שצריך למול אותם. אחד למול בשבת ואחד למול אחר השבת. ושכח ומל את התינוק של אחר השבת בשבת. רבי אליעזר מחייב חטאת שהרי חילל שבת במילה זו שאינה מצוה ולא דוחה שבת. ורבי יהושע פוטר כדמפרש ואזיל.

והרי מוהל זה הוא "מתעסק", שנתכוון למול

אלא השיעור הרגיל של אריגה הוא שני חוטין בלבד. ובתחלת האריגה צריך לארוג שלשה חוטין, שבפחות מזה אין האריגה מתקיימת. ואם כן, עדיין יש לומר בכל מלאכה שמא מקצתה נעשתה היום ומקצתה למחר, ואינו חייב עליה משום שלא היה שיעור מלאכה באף אחד משני הימים.

שנינו במשנה: אמר רבי יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי.

תניא: אמר רבי יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי. שנאמר בפרשת אשם תלוי "ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה — ולא ידע, ואשם" ודרשינן פרט לזה שידע שהטא אלא שאינו יודע כמה חטא, שאינו מביא אשם תלוי.

אמר לו רבי שמעון: אדרבה זהו שמביא אשם תלוי! כלומר שבזה עיקר אשם תלוי [רבינו גרשום] שנאמר "ועשה" [ועשתה] — רש"ש] ולא ידע, דמשמע שודאי עשה אלא — וזה, לא ידע כמה עשה! אבל מי שספק אכל חלב ספק לא אכל — צא ושאל עליו אם מביא אשם תלוי אם לאו!

והוינן בה: מאי הוי עלה האם מחייב רבי שמעון אשם תלוי בספק אכל ספק לא אכל?

תא שמע: תניא: חטא ולא ידע כמה חטא, וכגון שהיו לפניו חלב ונותר ואכל אחד

נעשית בתוך שיעור זמן מועט זה, ולכן הביאו לו מהגבהה, שהיא פעולה קצרה מאד, שיכול לעשותה בתוך שיעור מועט זה של כהרף עין, אולם רבי יוסי השיב להם, שעיקר טענתו היא, שמאחר וזמן זה של בין השמשות, יתכן

עין. וחכמים סברו, שכונת רבי יוסי להקשות על דבריהם, לפי דעתו בשיעור בין השמשות, דהיינו, שמאחר והוא כהרף עין, אם כן כל מלאכה שעושה בזמן זה, הרי יש בה מן היום ומן הלילה, שאי אפשר לצמצם שתהיה כולה

עושה מצוה במילה זו כי טעה וסבר שזה התינוק שזמן מילתו היום ואעפ"י שלא עשה מצוה, פטור מחטאת. אבל מתעסק בדבר דלאו מצוה, וכגון שנתכוון ללקוט תאנה זו וליקט אחרת, אפילו רבי יהושע מחייב! וקשיא לרב נחמן אמר שמואל דפוטר את המתעסק בשבת, מחטאת?⁽³⁵⁾

תינוק זה שהגיע זמנו ומל תינוק אחר שלא הגיע זמנו [בניגוד לשוגג שהוא כשנתכוון למול תינוק זה עצמו אלא שסבר שהגיע זמנו].

ועד כאן לא פטר רבי יהושע אלא משום דקסבר: טעה בדבר מצוה שחשב שהוא

שחורות וליקט ולבנות, גם כן אי אפשר היה להקשות, משום ששני תינוקות דינם שוה לנתכוון ללקוט תאנים שחורות וליקט שחורות אחרות, שמדברי רבי יהושע במשנתנו נראה שהוא חייב, וכמו שמבואר לקמן בגמרא.¹ ועל כל פנים נמצאנו למדים, גם לדעת התוס', שעל כרחנו לפרש משנת התינוקות, כשנתכוון לתינוק זה ועלה בידו תינוק אחר, שהרי מאחר ששניהם נחשבים כאיסור, וכנ"ל, אם כן אילו היה מתכוון לתינוק זה, [אלא שהיה סבור שנוול בשבת, ונמצא שנוול באחד בשבת], אין זה מתעסק כלל, כן כתב האחייעזר שם.

ובעיקר דברי השיטמ"ק, ביאר האבני נזר [או"ח רנה ה] שכונתו לתרץ, שמילה בשבת הרי היא דחוויה, ולכן אינה נחשבת להיתר גמור, ועיי"ש.

והאור שמח [שבת א ח] כיוון גם כן לתירוץ השיטמ"ק, והטעים הדבר מעט, שדין זה דמתעסק בהיתר פטור, יסודו הוא, מפני שלא היה צריך לשים אל לבו, שהוא עושה איסור, שהרי היה סבור שהוא עוסק בהיתר, אבל כשמל בשבת, אף על פי שהיה סבור שהוא מל את התינוק שזמנו בשבת, מכל מקום הלא יודע הוא שפעולה זו נחשבת בעצם למלאכה, ולכן היה עליו יותר לדקדק בדבר, ולהבחין, האם מל הוא את התינוק שנוול בשבת או לא. וכסברא זו כתב גם כן החזו"א [הוריות טו ט].

אולם בקובץ שיעורים [כתובות יט] הקשה

שמקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה, [ואפילו בשיעורו של רבי יוסי דכהרף עין, וכמו שכתבו התוס' בשבת [שם ד"ה רבין], ולכן, אמנם יתכן שיעשה הגבהה בתוך זמן מועט זה, אבל עדיין לא יצאנו מידי הספק, שיתכן שמקצת המלאכה נעשית ביום ומקצתה בלילה. עכ"ד. ועיין ערוך לנר.

35. הנה לדעת רש"י הנ"ל, בהכרח לומר, שהנידון בתינוקות הוא, כשנתכוון ליטול תינוק זה שנוול בשבת, והלכה ידו ונטל את התינוק הנוול באחד בשבת, שרק בזה נחשב הוא למתעסק. וצריך לפרש, שכן היא משמעות לשון המשנה, כן כתב באחייעזר שם.

והקשה השיטמ"ק [ט], הרי תינוק זה שנוול בשבת, הותר למולו בשבת, ונמצא, שהוא מתעסק בהיתר ועלה בידו איסור, והלא באופן זה לדברי הכל פטור, ומדוע הקשינו דוקא על דברי שמואל.

ותירץ, שמאחר ועצם מעשה המילה הוא מלאכה גמורה, אלא שהתורה התירה וציותה על עשייתה, לכן אין זה נחשב כמתעסק בהיתר, אלא כמתעסק באיסור ועלה בידו איסור אחר, [שמשום "בה" אי אפשר לפטור], אבל לפי דברי שמואל, שמצד "מלאכת מחשבת" יש לפטור גם בנתעסק באיסור זה ועלה בידו איסור אחר, הואיל ולא נתקיימה מחשבתו, אם כן גם בתינוקות יש לפטור משום זה. [וכמו כן מדברי רבי יהושע, הפוטר במשנתנו בנתכוון ללקוט

בחבלה. [שיטמ"ק אות י']. ומילה [שלא במקום מצוה] נמי חיובה משום עושה חבורה, שלא נאמר בה הפטור של "מלאכת מחשבת"⁽³⁷⁾.

איתיביה רב יהודה לשמואל דאמר מתעסק בשבת פטור: תנן במתניתין: **אמר רבי יהודה: אפילו מתכוון ללקוט תאנים וליקט ענבים, ענבים וליקט תאנים, שהורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שהורות. רבי אליעזר**

אמר לו רב נחמן: הנח לתינוקות! ששם חייב אפילו המתעסק דהואיל ומקלקל בחבורה, העושה חבורה בשבת באופן שאין בה תיקון אלא קלקול, חייב משום מלאכת חובל, למרות שבכל מלאכות שבת פטור המקלקל אלא אם כן יש תיקון באותה מלאכה [הטעם מבואר בשבת קו, א]. הלכך, מתעסק בחבורה נמי חייב!⁽³⁶⁾ והיינו שבין מקלקל ובין מתעסק הפטור שלהם הוא מצד "מלאכת מחשבת", ופטור זה לא נאמר

את של אחד בשבת, בשבת, הרי הוא מקלקל, שלא קיים כלל מצות מילה, והלא הרמב"ם [שבת א יז] פסק, שהמקלקל בחבורה פטור, ואם כן היה הדין נותן שלא יתחייב באופן זה חטאת. ותירץ, שאמנם לא נתקיימה מצות מילה, אבל מאחר שכאשר יבוא אחד בשבת, יהיה נפטר מקיום המצוה, זה עצמו נחשב לתיקון. והערון לנר הוסיף לבאר הדבר, שאמנם מצות מילה לא נתקיימה, אבל מכל מקום יצא כבר מתורת עול לכל דבר, וזה נחשב לתיקון.

ועדיין יש להתבונן, מדוע הוצרך הרמב"ם לטעם זה שהוא טועה בדבר מצוה, והלא יש לפטרו גם כן מצד שהוא מתעסק, שהרי מאחר שלדעתו, המקלקל בחבורה פטור, הוא הדין המתעסק בחבורה שהוא פטור, וכמו שלמדנו כאן.

אולם לפי מה שכתב הלחם משנה בדעת הרמב"ם, שהוא סובר כרש"י, שאביי ורבא נחלקו על שמואל, והוא פוסק כרבא, שדוקא כשנתעסק בהיתר נפטר משום מתעסק, ואם כן לענין תינוקות, שהוא כמתעסק באיסור, וכנ"ל, שוב אינו נפטר משום מתעסק. ועיין אחיעזר שם.

37. התוס' [שבת עה א ד"ה מתעסק] כתבו, שכל החילוק שבין חבורה [והבערה] לשאר

על כך, שאם יטוד הפטור במתעסק, מפני שהעושה סבור שהוא עוסק בהיתר, וכנ"ל, אם כן גם כשהיה סבור שהוא חול, ונמצא שהוא שבת, יהיה פטור, שהרי לא העלה על דעתו כלל שהוא עושה איסור.

ולכן כתב לפרש באופן אחר קצת, שגדר פטור מתעסק הוא, שלא נעשה המעשה מדעתו, שהרי היה סבור לעשות פעולה שהיא היתר, ונמצא שבאמת עשה פעולה אחרת של איסור, וזהו דוקא כאשר פעולת ההיתר ופעולת האיסור, חלוקות הם זו מזו, וכמו אכילת חלב ואכילת שומן, וחתירת תלוש וחתירת מחובר, מה שאין כן בנידון התינוקות, שאין חילוק כלל בשם הפעולות, ששניהם פעולת מילה הם, אלא שהתורה התירה מילת תינוק שנולד בשבת, ואסרה את מילת התינוק שנולד באחד בשבת, ולכן לא יתכן לדון כאן מצד מתעסק של כל התורה, אלא משום מתעסק הנלמד מן "מלאכת מחשבת", שהוא פטור הנאמר בכל ענין שלא היתה לו כונה לפעולה המסויימת שנעשתה.

36. הרמב"ם [שגגות ב ח] פסק כרבי יהושע, ונתן טעם לדבר, משום שטעה בדבר מצוה.

ודעת הש"ך [יו"ד רסב ב] היא, שהמל תינוק קודם שמונה ימים, לא קיים המצוה כלל. והקשה השאגת אריה [נב], שאם כן, כאשר מל

מחייב הטאת, ורבי יהושע פטר.

והא הכא דמתעסק הוא. ורבי יהושע נמי לא קא פטר אלא מן מינא למינא, שנתכוון למין זה ובסוף עשה את המלאכה במין אחר. אבל בחד מינא, כגון ששתיהן תאנים שחורות אפילו רבי יהושע מחייב דלא הוי מתעסק, שהרי נתכוון ללקוט תאנים ואכן ליקט תאנים. ואילו לדבריך, אפילו באותו מין פטור, שהרי אתה אומר שהטעם הוא משום "מלאכת מחשבת", ומשמע שצריך שיתכוון למלאכה זו עצמה?

אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא! כינוי לרב יהודה לפי שהיה שנון]. שבוק מתניתין, ותא אבתראי! שאתרצה לך לפי שיטתי, דלעולם מתעסק פטור לדברי הכל, ואפילו בחד מינא. ומתניתין לאו במתעסק מיירי, אלא הכא במאי עסקינן: כגון שאבד "מלקט" מלבו! שנשכח מלבו מה היתה כוונתו, כגון נתכוון ללקט ענבים, ושכח,

וסבור תאנים בעינא ללקוט, והלכה ידו על הענבים וליקטן בלא כוונה [וכן מלבנות לשחורות].

דרבי אליעזר סבר: אעפ"י שלא נעשתה מחשבתו שלמעשה חשב על התאנים בשעת הלקיטה, מכל מקום, הרי נעשתה בקשתו, שהיה צריך לענבים, ומראש היה רצונו בלקיטתם, ודי בכך להתחייב חטאת.

ורבי יהושע סבר: הרי לא נעשתה גם בקשתו וגם מחשבתו, דתרווייהו בעינן לחיוב חטאת וכאן הרי לא נעשתה מחשבתו. [ולגבי פטור זה של "לא נעשתה מחשבתו" אכן יש לחלק בין חד מינא לתרי מיני ואף רבי יהושע יחייב כששכח והלכה ידו על תאנים אחרים מאותו מין, אבל בפטור של "מלאכת מחשבת" אין לחלק, ואפילו בחד מינא פטור, תוד"ה הכא⁽³⁸⁾].

מתיב רב אושעיא לשמואל: תנן במתניתין: א-כ

"מלאכת מחשבת", שהוא נאמר, כאשר לא נתקיים עיקר רצונו שרצה בו בתחילה, בן פטור הנלמד מ"בה", והוא נאמר כאשר לא נתקיים מחשבתו שחשב בשעת עשיתו, והחילוק ביניהם הוא, שהפטור הראשון קיים גם במין אחד ממש, וכגון נתכוון ללקוט תאנה זו וליקט תאנה אחרת, שאף על פי שמעשה לקיטת תאנה זו וליקיטת תאנה זו, שם אחד ודין אחד להם, מכל מקום הרי לא נתקיים רצונו, אבל הפטור השני, אינו אלא בשני מינים [לדעת רבי יהושע], שיסוד הפטור בזה הוא, שמעשה זה שעשה איננו מתייחס אל העושה, הואיל ולא היתה לו כונה לעשותו, ולכן שייך זה דוקא בשני מינים, דהיינו, שנתכוון ללקוט שחורות אלו וליקט לבנות אחרות, שמאחר וכוונתו היתה לעשית

מלאכות, הוא רק לענין אותם פטורים הנלמדים מן "מלאכת מחשבת", כמקלקל ומתעסק, אבל לענין שאר פטורים שנאמרו בכל איסורי התורה, וכמו דבר שאינו מתכוון לרבי שמעון, אין בהם חילוק בין המלאכות, ובכל ענין פטור.

וכתב האחייעזר שם, שלפי זה, המתעסק בדבר היתר ועלה בידו עשית חבורה, יהיה נפטור משום דין מתעסק של כל התורה, הנלמד מ"בה", ודוקא לענין שני תינוקות, שהוא כמתעסק בדבר איסור, וכנ"ל, שהפטור הוא רק משום "מלאכת מחשבת", בזה יש לחייבו לדברי האומר מקלקל בחבורה חייב.

38. ביאור הענין לפי דעת רש"י הוא, שישנם שני אופנים של מתעסק, א] פטור הנלמד מן